ZARDUSHTIYLIK: KELIB CHIQISHI, MUQADDAS MANBALARI VA ASOSIY QARASHLARI

Qo‘chqorova Gulsanam Olimjon qizi Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali "Tarix" I bosqich

gulsanamqochqarova6@gmail.com

+998932495868

Annotatsiya

Ushbu maqolada Zardushtiylik dinining kelib chiqishi, muqaddas manbalari va asosiy g‘oyalari tahlil qilinadi. Shuningdek, Zarathustra ta’limoti va Avesto ning mazmuni yoritilib, uning tarixiy va ma’naviy ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar:

Zardushtiylik, Zarathustra, Avesto, Ahura Mazda, dualizm, ezgulik, yovuzlik, olovga sig‘inish, qadimgi din, Markaziy Osiyo

Аннотация:

В данной статье рассматриваются происхождение зороастризма, его священные источники и основные идеи. Освещается учение Zarathustra, содержание Avesto, а также раскрывается их историческое и духовное значение.

Ключевые слова:

зороастризм, Zarathustra, Avesto, Ахура Мазда, дуализм, добро, зло, огнепоклонство, древняя религия, Центральная Азия

Annotation:

This article examines the origin of Zoroastrianism, its sacred sources, and core concepts. It highlights the teachings of Zarathustra and the content of Avesto, revealing their historical and spiritual significance.

Keywords:

Zoroastrianism, Zarathustra, Avesto, Ahura Mazda, dualism, good, evil, fire worship, ancient religion, Central Asia

Kirish.

Zardushtiylik insoniyat tarixidagi eng qadimiy dinlardan biri bo‘lib, uning shakllanishi qadimgi Sharq, xususan Markaziy Osiyo va Eron hududlari bilan chambarchas bog‘liq. Ushbu din asoschisi Zarathustra bo‘lib, uning ta’limoti insonni ezgulik, poklik va adolat yo‘lida yashashga undaydi.

Zardushtiylikning muqaddas manbasi — Avesto bo‘lib, unda diniy qarashlar, axloqiy tamoyillar va marosimlar bayon etilgan. Bu dinning asosiy mohiyati ezgulik va yovuzlik o‘rtasidagi kurash g‘oyasiga tayanadi.

Asosiy qism.

Zardushtiylik ta’limotida insonning o‘limdan keyingi hayoti ham muhim o‘rin tutadi. Bu dinga ko‘ra, inson vafot etgach, uning ruhi uch kun davomida tanasi atrofida bo‘ladi. So‘ngra u Chinvat ko‘prigidan o‘tadi. Agar inson hayot davomida yaxshi amallar qilgan bo‘lsa, bu ko‘prikdan oson o‘tadi va jannatga yetadi, aks holda do‘zaxga tushadi. Bu qarashlar keyinchalik boshqa dinlar shakllanishiga ham ta’sir ko‘rsatgan deb hisoblanadi.

Zardushtiylikda tabiat unsurlariga — yer, suv, havo va olovga alohida hurmat bilan qaraladi. Ularni ifloslantirish katta gunoh hisoblangan. Shu sababli marhumlarni yerga ko‘mish yoki yoqish man etilgan. Ularning jasadi maxsus inshootlarga (daxmalarga) qo‘yilgan, bu orqali tabiat pokligi saqlangan.

Jamiyat hayotida ham Zardushtiylik muhim rol o‘ynagan. Bu din odamlarni halollik, mehnatsevarlik, rostgo‘ylik va adolatga chaqirgan. Ayniqsa dehqonchilik va yerga ishlov berish savobli ish deb qaralgan. Chunki yerga foyda keltirish ezgulik sifatida baholangan.

Zardushtiylikning yana bir muhim jihati — unda inson erkin tanlov egasi sifatida qaraladi. Har bir inson o‘z harakati va qarorlari uchun javobgar hisoblanadi. Bu esa jamiyatda shaxsiy mas’uliyat tushunchasining shakllanishiga xizmat qilgan.

[1.Internet resursi.].

Shuningdek, bu ta’limotda vaqt va borliq haqida ham o‘ziga xos qarashlar mavjud. Dunyo ezgulik va yovuzlik o‘rtasidagi kurash maydoni sifatida talqin qilinadi va oxir-oqibat ezgulik g‘alaba qozonishiga ishoniladi. Bu esa insonlarni doimo yaxshilik qilishga undovchi muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Zardushtiylik madaniyat va ma’naviyat rivojiga ham katta ta’sir ko‘rsatgan. Uning g‘oyalari qadimgi xalqlarning urf-odatlari, dunyoqarashi va axloqiy me’yorlarida o‘z aksini topgan. Ayniqsa Markaziy Osiyo hududida bu din uzoq vaqt davomida asosiy e’tiqodlardan biri bo‘lib kelgan va jamiyat taraqqiyotiga sezilarli ta’sir o‘tkazgan.

[2.Internet resursi.]

Zardushtiylik dini ijtimoiy hayotda ham muhim tartib va me’yorlarni shakllantirgan. Bu ta’limotda oila muqaddas hisoblangan, farzand tarbiyasiga alohida e’tibor berilgan. Nikoh, halollik va sadoqat jamiyatning asosiy qadriyatlari sifatida qaralgan.

Shu orqali jamiyatda barqarorlik va axloqiy muhit mustahkamlangan.

Zardushtiylikda mehnat, ayniqsa, dehqonchilik eng ulug‘ fazilatlardan biri sifatida e’tirof etilgan. Yerga ishlov berish, hosil yetishtirish va tabiatni asrash insonning

ezgulik yo‘lidagi amaliy harakatlari deb hisoblangan. Dangasalik va bekorchilik esa qoralangan.

Bu din davlat boshqaruvi tizimiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Qadimgi hukmdorlar o‘zlarini adolat va haqiqat himoyachisi sifatida ko‘rsatishga intilganlar. Qonunlar va tartiblar ko‘pincha Zardushtiylik axloqiy tamoyillariga asoslangan. Shu sababli jamiyatda tartib-intizom va qonun ustuvorligi shakllangan.

Zardushtiylik marosimlari ham aniq qoidalarga asoslangan. Ibodatlar odatda maxsus joylarda amalga oshirilgan, unda poklik qoidalariga qat’iy rioya qilingan. Ruhoniylar — mobadlar diniy marosimlarni boshqargan va diniy bilimlarni avloddan-avlodga yetkazgan.

[3.Internet resursi.]

Shuningdek, bu ta’limotda bilim va haqiqatni izlash muhim o‘rin egallaydi. Inson faqat ishonibgina qolmay, balki anglab yetishi, yaxshilik va yomonlikni farqlay olishi kerak deb qaraladi. Bu esa tafakkur va ong rivojiga turtki bo‘lgan.

Zardushtiylik san’at va madaniyatda ham o‘z aksini topgan. Qadimgi devoriy rasmlar, naqshlar, diniy inshootlar va yozma manbalarda bu dinning ramzlari va g‘oyalari ifodalangan. Bu esa uning nafaqat diniy, balki madaniy meros sifatida ham muhimligini ko‘rsatadi.

Vaqt o‘tishi bilan boshqa dinlarning paydo bo‘lishi va tarqalishi natijasida Zardushtiylikning ta’siri kamaygan bo‘lsa-da, uning asosiy g‘oyalari — ezgulik, adolat, poklik va haqiqat — bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini saqlab qolgan.

[4.Internet resursi.]

Zardushtiylik dastlab Markaziy Osiyo va qadimgi Eron hududlarida shakllangan bo‘lsa-da, vaqt o‘tishi bilan keng hududlarga tarqalgan. Ayniqsa Ahamoniylar davrida bu din davlat miqyosida qo‘llab-quvvatlangan va Eron imperiyasi hududida asosiy e’tiqodlardan biriga aylangan.

Keyinchalik Parfiya va Sosoniylar davrida ham Zardushtiylik rasmiy din sifatida saqlanib qolgan. Bu davrlarda diniy tizim yanada tartibga solinib, ruhoniylar jamiyat hayotida katta mavqega ega bo‘lgan.

Zardushtiylik g‘oyalari boshqa dinlar va falsafiy ta’limotlarga ham ta’sir ko‘rsatgan. Xususan, ezgulik va yovuzlik kurashi, oxirat hayoti, jannat va do‘zax haqidagi qarashlar keyingi diniy tizimlarda ham uchraydi.

Markaziy Osiyo hududida olib borilgan arxeologik qazishmalar natijasida topilgan ibodatxonalar qoldiqlari, yozuvlar va diniy buyumlar bu dinning uzoq vaqt davomida amalda bo‘lganini tasdiqlaydi. Xorazm, So‘g‘d va Baqtriya hududlarida Zardushtiylik jamiyat hayotining muhim qismi bo‘lgan.

Hozirgi kunda Zardushtiylik to‘liq din sifatida keng tarqalmagan bo‘lsa-da, uning merosi tarix, madaniyat va falsafa fanlarida muhim o‘rin egallaydi. Uning g‘oyalari insoniyatning axloqiy tafakkurini shakllantirishda davom etmoqda.

[5.Internet resursi.]

Xulosa

Zardushtiylik insoniyat tarixidagi eng qadimiy dinlardan biri bo‘lib, uning asosiy g‘oyalari ezgulik, adolat va poklikka asoslangan. Zarathustra tomonidan ilgari surilgan ta’limotlar va Avesto mazmuni qadimgi jamiyatlarning axloqiy va ma’naviy rivojiga katta ta’sir ko‘rsatgan. Bugungi kunda ham bu dinning g‘oyalari tarix va falsafa nuqtayi nazaridan muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan manbalar:

1.https://www.britannica.com/topic/Zoroastrianism

2.https://www.britannica.com/biography/Zarathustra

3.https://www.iranicaonline.org/articles/avesta-sacred-book

4.https://www.worldhistory.org/Zoroastrianism/

5.https://en.wikipedia.org/wiki/Zoroastrianism

Encyclopedia Britannica (https://www.britannica.com/topic/Zoroastrianism)

Zoroastrianism

Zoroastrianism, ancient pre-Islamic religion of Iran with both monotheistic and dualistic elements that likely influenced the other major religions, including in angelology and